

Bogusław W. Matysiak

"Jüdische und christliche Feste", Ilse Müller, Peter Dschulnigg, Würzburg 2002 : [recenzja]

Forum Teologiczne 4, 189-192

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Na końcu autor proponuje, aby tak zreformowano niemieckie prawo o stanie cywilnym osób, by nie trzymało się ono modelu z czasu kulturkampfu, lecz odpowiadało współczesnemu pojmowaniu wolności człowieka oraz właściwym relacjom Kościół–państwo (s. 99–105).

Przechodząc do oceny krytycznej omówionej publikacji należy przede wszystkim podkreślić szeroki zasięg zebranego przez autora materiału, solidnego jego opracowania i jego znaczny walor poznawczy. Praca dobrze prezentuje obowiązujące w Niemczech i w innych krajach regulacje prawne dotyczące zawierania małżeństw tylko wyznaniowych. Dotyczy to nie tylko Kościoła katolickiego, lecz także innych kościołów i wspólnot religijnych.

Wszystkie tezy stawiane przez autora są dobrze dokumentowane i uzasadnione. Szczegółowa systematyka pracy ułatwia znalezienie każdego poszukiwanego zagadnienia i rozwiązania. Utworzenie odrębnych podtytułów dla zaznaczenia, gdzie dany materiał został zamieszczony, ułatwia jego znalezienie.

Znaczenie omawianej publikacji wykracza poza granice Niemiec. Analizowany w pracy problem odnieść można także do krajów Europy Wschodniej, które dopiero po wyzwoleniu się z komunistycznego totalitaryzmu mogą przystąpić do wolnej i właściwej regulacji norm o zawieraniu małżeństw. Lektura omawianej publikacji może więc okazać się cenną pomocą do właściwego unormowania zawierania małżeństwa w krajach, które nie uporały się jeszcze z nowelizacją praw z okresu dyktatury faszyzmu, komunizmu czy socjalizmu.

✠
ks. RYSZARD SZTYCHMILER

Ilse Müllner i Peter Dschulnigg, *Jüdische und christliche Feste*, Die Reihe Neue Echter Bibel – Themen, Würzburg 2002, s.136.

W ramach serii uzupełniających do jednego z najnowszych katolickich komentarzy do S i NT w języku niemieckim ukazał się już 9. numer „Die Reihe Neue Echter Bibel – Themen” przedstawiający święta żydowskie oraz chrześcijańskie.

Publikacja została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich to analiza sposobu odmierzania czasu przez ludzi epoki ST. Poszczególne jego odcinki były odmierzane przez dane święta, a zwłaszcza te, które przypadają na wiosnę oraz jesień. Odzwierciedlało to naturalny rytm życia ludzkiego, w którym czas zimy przeznaczony był na refleksję tego, co zdarzyło się wcześniej. Dopiero w czasach pobiblijnych na okres zimy ustalono święto Chanukka i Purim.

Żydowski kalendarz, który skorelowany jest z naturalnym rytmem życia ludzkiego wyznaczonym przez pozorny bieg słońca na nieboskłonie oraz fazy księżyca, zawiera święta, które złączone są z cyklem przyrody oraz wydarzeniami historycznymi narodu izraelskiego. Te dwa faktory określają charakter biblijnych świąt i ścisły podział czasu. Natomiast świętem podstawowym w kalendarzu żydowskim jest szabat, uchodzący za dzień radości, który od czasów niewoli babilońskiej stał się znakiem religijnej i kulturowej tożsamości Izraela.

Kalendarz żydowski z hebrajskimi nazwami jego miesięcy oraz piktogramami mówiącymi o poszczególnych pracach polowych w danej porze roku ukazano w sposób przejrzysty: na schemacie zaznaczono wielkie święta z Paschą, Świętem Tygodni oraz Świętem Namiotów. Interesujące jest przy tym, że starożytny Izrael nie miał żadnego punktu odniesienia dla swej rachuby czasu. By ukazać upływ lat, posługiwano się przy tym chronologią władców bądź przekazywanymi początkowo ustnie a potem pisemnie genealogiami, tzw. toledot.

W dalszej części opracowania przedstawiono święte miejsca, wśród których najważniejszym była świątynia w Jerozolimie. Obok niej wymienia autorka synagogę, instytucję powstałą na wygnaniu po zburzeniu świątyni jerozolimskiej w 586 r. przed Chr. oraz dom, gdzie także sprawowano liturgiczne obrzędy, a przede wszystkim młodemu pokoleniu przekazywano szeroko pojętą wiedzę.

W kolejnej części opracowania szczegółowo przedstawiono wielkie święta izraelskie, poczynając od Paschy przez Święto Pierwocin, Święto Tygodni, Nowego Roku i Dnia Pojednania aż po Święto Namiotów, uwzględniając udokumentowany materiał biblijny. Ukazano nie tylko ich religijny aspekt, ale także kulturo- oraz socjotwórczy, co pozwala wejść głębiej w ich myśl.

Część poświęcona ST kończy się przedstawieniem głównego uczestnika świąt – człowieka oraz jego czynności rytualnych. Swego rodzaju odpowiedzią człowieka na istniejące święta są składane przez niego ofiary z zabijanych zwierząt. Zwraca się przy tym uwagę, że nie każda czynność liturgiczna, która miała jakiś związek ze śmiercią zwierzęcia, uważana była za ofiarę. Na przykład zabicie baranka paschalnego, jego przygotowanie i spożywanie nie było odbierane jako ofiara; podobnie było z „kozłem ofiarnym”. Stąd też Pwt mówi o tzw. zabijaniu świeckim, wyłączonym z kręgu kultycznego.

Składanie każdej ofiary miało również wymiar międzyludzki, z którego wypływał aspekt społeczny i etyczny święta. Innym elementem każdego święta powinna być radość, będąca specyficznym wypełnianiem Tory. Przez radość, wypływającą ze święta, można było już uprzednio kosztować mistyczną obecność z Bogiem. Radość ta zaś implikuje umiejętność obchodzenia się z rzeczami materialnymi, a nawet powinna cechować postawę wobec otaczającego człowieka świata, który jest dziełem Boga.

Święto izraelskie jest także miejscem, gdzie rodzi się odpowiedzialność społeczna, stąd też teksty prorockie oraz mądrościowe przestrzegają, by kult nie był sprawowany kosztem człowieka, lecz by świętowanie połączone było z praktykowaniem społecznej sprawiedliwości.

Innym aspektem święta jest pamiątka – „kultura przypominania”, a chodzi przy tym o przekazywanie wydarzeń następnym pokoleniom, które bezpośrednio w nich nie uczestniczyły. Skuteczne przekazywanie treści oraz struktur zależy od licznych czynników, do których należą: rytmiczność czasowa, pytanie i opowiadanie, pismo i czynności rytualne. Wszystko to zaś jest wyrazem kultury Izraela, która przejawiała się m.in. w spisaniu jej treści. Dzięki temu ocalono od zapomnienia to, co było i jest nadal ważne dla tożsamości narodu. Niemniej jednak tekst powinien być związany z osobą, dzięki czemu on żyje. W ten sposób czytanie Pisma znajduje swe miejsce podczas święta. Stwarza ono zatem możliwość przypominania, dalszego przekazywania i pielęgnowania kulturowej pamięci.

Część druga, napisana przez Petera Dschulnigga, ukazuje powiązania świąt z czasów Pierwszego Testamentu z kultycznymi obchodami chrześcijan. Ich początki sięgają świąt żydowskich, niemniej jednak nabrały całkowicie nowego wymiaru, ulegając z biegiem czasu swoistej transformacji.

Bardzo sugestywnie autor zestawia szabat z niedzielą oraz Paschę z Wielkanocą.

Najpierw ukazany jest szabat we wczesnym judaizmie, co daje punkt wyjścia do omówienia stosunku Jezusa do tego świętego dnia nakreślonego w Ewangeliach synoptycznych. Nacisk położono zwłaszcza na Jego działalność w ów dzień, by przejść następnie do omówienia go w listach nowotestamentowych. Rozważania na temat szabatu kończą się przedstawieniem relacji między nim i niedzielą z sugestią postulatu socjalnego i ekologicznego.

Ukazanie relacji między Paschą i Wielkanocą rozpoczyna autor od przedstawienia tego pierwszego święta w I w. po Chr., dołączając rozważania na temat daty dnia śmierci Jezusa i uwzględniając najnowsze hipotezy oraz badania. Następnie Pascha, jako Ostatnia Wieczerza, została przedstawiona u Synoptyków, u Jana i w listach NT. Na tej bazie autor omawia już Wielkanocę w NT, nie pomijając wzajemnych relacji między tymi wielkimi świętami.

W dalszej części pracy P. Dschulnigg zajmuje się świętami występującymi w Dwudziele św. Łukasza i związanymi z Jezusem: Wniebowstąpieniem, Pięćdziesiątnicą, Narodzeniem, Ofiarowaniem w świątyni; z wyżej wymienionymi świętami połączył autor inne wydarzenia z życia Jezusa. Podkreśla on przy tym, że miały one na celu wskazanie na szczególne synostwo Boże Jezusa oraz wyraźną bliskość Boga w świątyni.

Następnie ukazane zostały święta w J, a każde z nich zawierało w sobie aspekt wskazujący na rzeczywistość pozaziemską związaną z Jezusem. Tak zatem wesele w Kanie Galilejskiej zapowiadało późniejsze święto Epifanii, a trzykrotne obchodzenie Paschy w ujęciu J wskazuje na zbawcze działanie Boga w ludzie, które prowadzi do śmierci Jezusa i jego wywyższenia.

Obok powyższych świąt ukazane jest także Święto Namiotów oraz święto Poświęcenia Świątyni, w czasie których ważną rolę odgrywa aspekt mesjański z odniesieniem do Jezusa oraz wyraźne wskazanie na obecność Boga w Jezusie.

Przypatrując się J można zauważyć ciekawy rys, mianowicie jej budowa wyznaczona jest przez rytm świąt kalendarza żydowskiego. Mają one dla autora Ewangelii duże znaczenie: są ukazane pozytywnie i przez chrystologiczną zapowiedź zbawienia doprowadzają adresatów IV Ewangelii do celu: Jezus jako Mesjasz Izraela wypełnia obietnice związane ze świętami.

W krótkim rozdziale, poświęconym Chrystusowi jako Arcykapłanowi w ujęciu Hbr, autor skupia się na pojednaniu dokonanym przez Jezusa.

Całość opracowania kończy się kolejnym zestawieniem świąt żydowskich z chrześcijańskimi, lecz dochodzi do tego nowy aspekt, mianowicie co chrześcijanin może zaczerpnąć z konkretnego żydowskiego święta. Podkreśla się przy tym, podobnie jak prorocy ST, społeczną wymowę święta. Chrześcijanin, który uroczysto obchodzi święto w zgromadzeniu liturgicznym w dniu wolnym od pracy, nie powinien zapominać w powszednim dniu o ubogich i pokrzywdzonych, co jest wyrazem etycznych obowiązków wpływających z wiary.

Ważnym przesłaniem tej „publikacji” jest zwrócenie uwagi na dialog międzywyznaniowy chrześcijańsko-judaistyczny w aspekcie Starego i Nowego Testamentu.

Książka Müllnera i Dschulnigga napisana jest językiem żywym, obrazowym i co szczególnie cenne, bazuje na bogatym materiale biblijnym. Istotne jest nie tylko naukowe ukazanie wzajemnych relacji międzywyznaniowych na płaszczyźnie świąt, lecz także wyraźne zaakcentowanie aspektu społecznego i etycznego wynikającego z ich charakteru. Myślę zatem, że książka ta zainteresuje nie tylko fachowców-biblistów, ale i tych wszystkich, którzy chcą głębiej wniknąć w wymowę świąt chrześcijańskich w większości sięgających przecież swymi korzeniami do świąt żydowskich.

ks. BOGDAN W. MATYSIAK
WT UWM